

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΙΔΡΥΤΗΣ: ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΌΜΟΣ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1947

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & Σ^{ΙΑ} Α.Ε.
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ,"
38 - ΟΔΟΣ ΤΣΩΡΤΣΙΑ - 38
ΑΘΗΝΑΙ

Ε.Γ. Δ. της Κ.τ.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΓΑΛΛΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ (1900-1947)

Β' ΟΙ ΑΠΟΤΑΤΟΙ ΠΡΟΓΟΝΟΙ ΚΙ' Ο ΡΩΜΑΝΤΙΣΜΟΣ

Στην αρχή του αιώνα μας, δηλαδή στα 1902, συντελέσθηκε στη Γαλλία μιὰ σπουδαία εκπαιδευτική μεταρρύθμιση: επιβλήθηκε ή διδασκαλία τής ξένης φιλολογίας στη μέση και τήν ανώτερη εκπαίδευση, σάν ισότιμης και μέ τή γαλλική και μέ τήν κλασική (άρχαια ελληνική και λατινική). Διακηρύχθηκε τότε πώς δέν μπορεί νά θεωρηθῆ ή σπουδή του Σαίξπηρ λ. χ. περιττή ή κατώτερη από τή σπουδή του Όμηρου και παράλληλα τονίσθηκε πόσο ζώπυρη φλόγα θά προσθέσει ή επικοινωνία των λαών μεταξύ τους μέ μέσο τους πνευματικούς τους θησαυρούς. Τό πόσο δικαιωμένη ήταν στη βάση της ή θεωρία αυτή, τόδειξε ή πράξη, τόδειξε ή κατοπινή άνθηση, πλουσιώτερη και πιό ποικίλη παρά ποτέ, στη Γαλλία.

Αναγκάσθηκα ναρχίσω τά μαθήματά μου μέ τή μνεία αυτής τής σημαντικής μεταβολής στο γαλλικό εκπαιδευτικό σύστημα, γιά νά δείξω πώς και σε μάς γενικά, αλλά και ειδικώτερα στο μορφωτικό μας Σύλλογο, δέν πρέπει νά θεωρηθῆ πώς εγκαινιάζοντας τό μάθημα τής νεώτατης γαλλικής φιλολογίας μέσα στη σωρεία των έθνικών διδασμάτων κάνομε κάτι έξω από τους σκοπούς μας και παραβιάζομε έναν κανόνα που όταν ίσχυε στον καιρό του είχε άλλη σημασία, δηλ. τό περίφημο «πας μη Έλλην βάρβαρος». Αντίθετα, θάμαστε πολύ βάρβαροι κ' ελάχιστοι Έλληνες, αν άμπαρωθούμε μέσα σ' έναν μονόπλευρον έλληνοκεντρισμό, διακηρύχνοντας πώς μάς είναι περιττή κάθε επικοινωνία μέ ξένες δημιουργίες, που τάχα μάς απομακρύνουν από τις παραδόσεις μας. Τό αν οι έπιρροές που δεχόμαστε μάς οδηγούν σε στείρα και κακή μίμηση, άπλούστατα αυτό σημαίνει πώς οι τυφλοί μιμητές δέν είναι άξιοι δημιουργοί, καθώς και κείνοι που προγραμματικά βάλνονται νά έξαρτήσουν τή δημιουργία τους από προδιαγραμμένες αρχές που δέν τις αισθάνονται μέσα τους άφομοιωμένες, θαρρώντας έτσι πώς δένονται στην έθνική παράδοση. Άλλοίμονο αν θελήσουμε νά έξαρτήσουμε τή διατήρηση του έλληνισμού μας από τέτλια άστυνομικά ή άφελμιστικά μέτρα που μαραίνουν τήν άγνότητα και τήν έλευθερία τής δημιουργίας και τήν παραδίνουν στον ύπολογισμό. Άλ-

λοίμονο, αν ύποκριτικά θελήσουμε νά κηρύξομε επικίνδυνη τήν επικοινωνία μας μέ τους διπλανούς μας πνευματικούς κόσμους, που είναι παράλληλη πηγή πλούτου και φωτισμού.

Άν λοιπόν γενικά παραδεχόμαστε τήν αρχή τής ανάγκης τής έλεύθερης πνευματικής επικοινωνίας των λαών σάν μιάν άλήθεια ζωγόνα, τί νά πούμε ειδικά γιά τή Γαλλία, έμεις οι Έλληνες, που έχει σταθῆ δλα τά εκατόν εικοσι χρόνια από τήν άπελευθέρωσή μας, αλλά και πριν, πνευματικός μας φάρος; Δέν άμφισβητώ πώς πολλά, πάρα πολλά χρωστάει αυτή ή πλούσια γαλλική πνευματική διαιώνια πορεία στον έλληνικό πολιτισμό. Άλλά αν έπρόκειτο νά κρατήσουμε λογιστικά βιβλία μέ δοῦναι και λαβείν, θά βλέπαμε πώς δ,τι χρωστοῦσε στους αρχαίους μας προγόνους, μάς τά απέδωκε πλουσιοπάροχα, τόσο που πάλι έμεις νά βγαίνομε χρεώστες. Άλλά και άσχετα μέ τήν έλληνογαλλική δοσοληψία, άς πάρομε τό ζήτημα γενικά κ' αντικειμενικά, άς ρίξομε μιὰ ματιά στο τί παρασταίνει γιά τον κόσμο ή πνευματική Γαλλία στους τελευταίους Έξη ή επτά αιώνες. Άπό τήν παγκόσμια αυτή καθέδρα τής πανευρωπαϊκής πρώτα κι ύστερα τής παγκόσμιας διανόησης και όμορφιάς, τί δέν έξαπολύθηκε προς όλες τις κατευθύνσεις. Με χαροποιά και θαυμαστή έλευθερία, αλλά και διαύγεια καθάρά ελληνική, οι πιό αντιτιθέμενες μεταξύ τους θεωρίες, διδασκαλίες, κηρύγματα έξαγγελθήκαν προς τον κόσμο, ύποστηρίχθηκαν, πολεμήθηκαν, έξελιχθήκαν μέσα σε μιὰ σοφή διαλεκτική πορεία μέσα στους αιώνες, όπου ή συζήτηση δέν ύπήρξε σοφιστική, έριστική ή άγωνα, άλλ' αντίθετα οίκοδομητική μις σοφής και θαυμάσιας σύνθεσης, λς και πορευόταν άπάνω σε σχέδιο μις άόρατης Πρόνοιας, πάντα προοδευτική, πάντα ώφέλιμη, με άπειρη συνοχή στην έξέλιξη ή στις πολλαπλές έξελίξεις, τόσο που τό πρώτο σπέρμα που έμφανίσθηκε λ. χ. στο μεσαίωνα μις φιλοσοφικής θεωρίας ή ο πρώτος σπινθήςρας ένός καλλιτεχνικού εϋρήματος νά βρίσκεται δεμένο σε μιάν άδιάκοπη και άδιάσπαστη άλυσίδα, ίσαμε τά σημερινά, τά έντελως σύγχρονα ρεύματα, σάν ενιαίο δείγμα άλ-

ληλουχίας ἐκπληκτικῆς μὲ τὶς ἀπροσδόκητες συνέπειες καὶ τοὺς περιοδικούς καταποντισμούς καὶ ξαναγεννημένα φανερώματα.

Ἄς προσπαθήσουμε ν' ἀπαριθμήσουμε μόνο, ὅσο κι' ἂν φανοῦν σχηματοποιημένες μὲ τὶς a posteriori ὁρολογίες τους, διάφορες διδασκαλίες ποὺ ὀφείλονται στὸ Γαλλικὸ πνεῦμα καὶ μερικά ὀνόματα ποὺ ἀντιστοιχοῦν σ' αὐτές: ἠθικὴ, μεταφυσικὴ, φυσιοκρατία, σκεπτικισμός, μυστικισμός, πειραματισμός, ἐγκυκλοπαιδισμός, ματεριαλισμός, ἰδεολογία, θετικισμός, ψυχολογία, ψυχανάλυση, δογματικὸς χριστιανισμός, αισθητικὴ, σχετικότητα, ὑπερρεαλισμός, ἀθεϊσμός, θεϊστικὸς ὑπαρξισμός, ἀθεος ὑπαρξισμός, μαρξισμός. Καὶ τὰ ὀνόματα: Μονταίνιος, Καρτέσιος, Πασκάλ, Μαλεμπράνς, Βολταίρος, Ρουσσώ, Διδερό, Μαὶν ντε Μπράν, Κουζέν, Κόντ, Μπέρξον, Ἄϊνσταϊν, Ριμπώ, Ἀββὰς Μπρεμόν, Μαριταίν, Μπρετόν, Γκαμπριέλ Μαρσέλ, Σάρτρ. Δὲν νομίζω πὼς ἄλλος λαὸς ἔχει νὰ ἐπιδείξει τέτοιον πλοῦτο ἰδεῶν συνδυασμένον μὲ τόση σοφὴ καὶ ἀβίαστη ἐξελικτικὴ δυναμικότητα ποὺ πηγάζει ἀπὸ τὶς ἀλληλοσυγκρουόμενες θεωρίες, καθὼς διαλεκτικὰ ζυμώνονται καὶ ἀποδίδουν. Μονάχα ἡ Γερμανικὴ σοφία θὰ μπορούσε νὰ συγκριθῆ, ἀλλὰ δὲν θάβγαине νικήτρια, γιατί ὁ πλοῦτος ἐκεῖ τῶν θεωριῶν, ποὺ βέβαια ὑπάρχει, ἀντὶ γὰρ τὴ σύνθεση καὶ γὰρ τὴν ἔρευνα τῆς διαύγειας καὶ τῆς ἀλήθειας, λές καὶ ἔχει πάρει γὰρ κατευθυνσὴ του τὸ χάος, ποὺ καὶ στὴν πράξη ἀκόμη βλέπομε πὼς τόφτασε στὸ ἀκρότατό του σημεῖο.

Μόνο μὲ τὴ μνεῖα λοιπὸν καὶ μὲ τὴν ἀπαρίθμηση ὄλων τούτων, γίνεται φανερό πὼς θάταν μωρία νὰ θελήσουμε ναγνοήσουμε τὴ σπουδὴ τέτιων θεμάτων. Οὔτε χρειάζονται, ἀπὸ τὴ δικὴ μου τουλάχιστον πλευρὰ, ἀλλὰ ἐπιχειρήματα, γὰρ κάτι ποὺ μοῦ φαίνεται αὐταπόδεικτο.

Καθὼς τόμισα, εἶναι τόση ἡ ἐξελικτικὴ ἀλληλουχία μεταξὺ τοῦ κάθε σταθμοῦ ποὺ παρουσιάζει ἡ πάντα ρέουσα γαλλικὴ ποίηση, ὥστε δὲν εἶναι πρᾶγμα νοητὸ ναρχίσω τὴ σπουδὴ ποὺ προτίθεμαι νὰ κάμω μὲ τὸν Μπωντλαίρ, τὸν ἀπώτερο ἀλλὰ καὶ ἀμεσώτερο προπάτορα ὄλων τῶν ἐπακόλουθων ρευμάτων, ὡς τὰ ἐντελῶς σημερινά, χωρὶς κάποιαν, ἔστω καὶ συντομώτατην, ἀναδρομὴ στὸ παρελθόν καὶ χωρὶς ἕναν πῖδ ἐπίμονο παραλληλισμὸ μὲ τὸν ρωμαντισμὸ μὲ τὸν ὁποῖον εἶναι συνυφασμένος ὁ ἀπὸ τόσες πλευρὲς σημαντικὸς τοῦτος ποιητῆς. Καὶ ἀκόμη πρὶν, θὰ κάμω μιὰ γενικὴ διευκρινιστικὴ παρατήρηση, ποὺ θὰ εἶναι ἰσχυρὴ γὰρ ὀλόκληρη τὴ σειρά τῶν μελετῶν μας: λέγοντας ποίηση, ρεύματα καὶ πηγὲς τῆς, ἐννοῶ βέβαια κατὰ κύριο λόγον τὴν ποίηση στὴν εἰδική, τὴν τεχνικὴ τῆς ἐκδοχῆς, δηλαδὴ τὸ σύνολο τῶν δημιουργημάτων ἐκείνων τῆς

λογοτεχνίας, ποὺ ἔχουν τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς μορφῆς ποὺ συνηθίσαμε ν' ἀποκαλοῦμε «ποίηση», ἔστω καὶ στὴν πῖδ ἐλευθέρια καὶ «ἀπολυτὴ» μορφῆ τοῦ ἐλεύθερου στίχου ἢ τοῦ πεζοῦ ποιήματος. Πολλὲς φορές ὅμως, μεταξὺ τῶν ἔργων ποὺ θαναφέρω, θὰ περιλάβω κι ἔργα ἐντελῶς ξένα μορφικὰ πρὸς τὴν εἰδικώτερη ἔννοια «Ποίηση», καθὼς λ.χ. ἔργα φιλοσοφικὰ, ἢ μυθιστορήματα ἢ δοκίμια, ὅπου ἡ διάχυτη καθολικὰ πνοή τους, ἄσχετα ἀπὸ τὴ μορφὴ, εἶναι ἀκριβῶς ἢ ποιητικὴ, ἢ λυρικὴ οὐσία, ἔργα, ποὺ δὲν μποροῦν ν' ἀγνοηθοῦν καὶ γι' αὐτὸν τὸν λόγο, ἀλλὰ καὶ γὰρ τὸν πρόσθετο, ὅτι ἐξ αἰτίας ἀκριβῶς τῆς ἀγνῆς ποιητικῆς τους οὐσίας στάθηκαν ἐξίσου ἢ καὶ συχνὰ περισσότερο πηγὲς ἐπιρροῆς σημαντικῆς στὴν ὄλη ἐξέλιξη τῶν ποιητικῶν φαινομένων. Οἱ ἱστορίες π.χ. τοῦ Ἔδγαρ Πόε, τὰ μυθιστορήματα τοῦ Barbey d'Aureville, τὰ ἔργα τοῦ Villiers de l'Isle Adam, τὰ ἔργα τοῦ Ρουσσώ, τοῦ Γεράρδου Νερβάλ καὶ τοῦ Lautréamont, τὰ ἔργα τοῦ Ντοστογιέφσκι, ὁ Ζαρατούστρας, οἱ σκέψεις τοῦ Πασκάλ, τὰ ἔργα τοῦ Μαρκήσιου ντε Σάδ, τὰ τεχνικρικὰ δοκίμια τοῦ Μπωντλαίρ ἢ τοῦ Βαλερύ, τὰ θεατρικὰ ἔργα τοῦ Λόρκα κ. ἄ., γὰρ ν' ἀναφέρω μόνο μερικὰ παραδείγματα, ποὺ θὰ μᾶς δοθῆ ἢ εὐκαιρία νὰ συναντήσωμε παρακάτω.

Ἡ γαλλικὴ λυρικὴ Ἀναγέννηση ποὺ ἀκολούθησε τὴν ἠρωϊκὴ ποίηση τοῦ Ρολλάνδου γέμισε μὲ τὴν πλοῦσια παρουσία τῆς τρεῖς ὀλόκληρους γαλλικοὺς αἰῶνες. Τὰ ὀνόματα τῶν Βιγιόν, τοῦ Ρονσάρ καὶ τῆς Πλειάδας ἄρκοῦν γὰρ νὰ χαρακτηρίσουν τὴ χρυσοῖν αὐτὴν ἐποχὴ. Καί, σὰν προφητικὰ, παράλληλα στὴν ἐρωτικὴ ξεγνοιασιά τῶν ποιητῶν, στήνεται τὴν ἴδια ἐποχὴ κάποιον ἄλλο οἰκοδόμημα, ποὺ μὲ τὴ διπλὴ του φύση διευθύνει ἀκόμη καὶ σήμερα τὶς δύο κύριες καὶ βαθειὲς κατευθύνσεις ποὺ σφραγίζουν τὸ δίμορφο γαλλικὸ πνεῦμα: οἱ φιλοσοφίες τοῦ Καρτέσιου καὶ τοῦ Πασκάλ, ἢ ἐμπειρία κι' ἢ μεταφυσικὴ, ὁ σκεπτικισμός κι' ἢ πίστη. Ὅποιοδήποτε γαλλικὸ ἔργο κι' ἂν διαβάσουμε, καὶ ἰδιαίτερα τὰ ποιητικά, εἶναι ἀδύνατο νὰ μὴν μπορεῖ νὰ καταταγῆ στὸ ἕνα ἀπὸ τὰ δυὸ αὐτὰ βασικὰ ρεύματα.

Μετὰ τὴν ἀνθση τῶν τριῶν τούτων αἰῶνων ποὺ βασίλεψε ὁ λυρισμός, φθάνομε σ' ἕνα μακροχρόνιον κενό, ὅπου λές καὶ χαμήλωσε, πὼς ἐξαντλήθηκε ἡ ὄρμη τοῦ λυρισμοῦ, κενὸ ἑκατὸν πενήντα περίπου χρόνων, ὅπου παρευρισκόμεθα σὲ καταπληκτικὴ ἀνθση τῶν τραγικῶν, ἐνὼ οἱ ποιητὲς σκόρπιοι ποὺ καὶ ποῦ μιμοῦνται θοὰ τὶς παλῆς δόξες ἢ ἀκολουθοῦν μιὰ προσωπικὴ ἥσσονα κλίμακα, ὅπου δὲν ξεχωρίζουν προσωπικότητες. Καὶ εἶναι ἀκόμη περίεργο καὶ τοῦτο: μόλις βγῆκε ὁ Μποαλώ, κωδικό-

ποιός τῆς ποίησης ποὺ τὴν θεωροῦσε καθιερωμένη καὶ ἀμετάβλητη, ἄρκεσε ὁ κανόνας, γιὰ νὰ πεθάνῃ ἡ ποίηση! Ἡ τὸ θάνατο τοῦ λυρισμοῦ θὰ σήμαινε αὐτὴ ἡ κατάκτηση ἢ τὴν κύηση κάποιας νέας ἐποχῆς. Φωνές καθὼς τοῦ Σατωβριάνδου καὶ Ἰ. Ρουσσώ, σὲ αὐτὴ ἀσκημένο ἢ σὲ ψυχὴ προφητικὴ (ἰσχυριζόμεθα τώρα ἐμεῖς ἐκ τῶν ὑστέρων καὶ ἐκ τοῦ ἀσφαλοῦς) θὰ μπορούσαν νὰ δείξουν τὸ τι κυοφορεῖτο, δηλαδὴ τὴ μεγάλη ρωμαντικὴ ἐπανάσταση.

Τὴν κάθε μετάβαση ἀπὸ τὴ μιὰ περίοδο τῆς τέχνης στὴν ἄλλη, ὅσο κι' ἂν στὸ βάθος δὲν εἶναι ἄλλο ἀπὸ τὴ φυσικὴν ἐξέλιξη, τὴ χαρακτηρίζομε μὲ τὸν ὄρο ἐπανάσταση. Πόσο μάλλον τὸ μεγαθήριό τοῦ ρωμαντισμοῦ, ποὺ δὲν ἀπέτελεσε μονάχα ἀλλαγὴ μορφῶν καὶ μεθόδων ποιητικῶν, ἀλλὰ μεταβολὴ βαθειὰ στὴν στάση τοῦ ἀνθρώπου ἀπέναντι στὴ ζωὴ καὶ στὴ φύση. Προσπάθεια νέου ξαναγεννήματος, βέβαια, ἀγωνίας γιὰ νὰ μὴν πεθάνῃ ἡ ποίηση ἀπὸ ἐφάντληση τρόπων καὶ περιεχομένου, ἀλλὰ καὶ, κυριώτατα, νέα φιλοσοφικὴ ἀντίληψη γιὰ τὴ ζωὴ, καὶ νέο δείγμα τοῦ τί ἀφομοιωτικὴ καὶ εἰδικευτικὴ δύναμη ἔχει τὸ γαλλικὸ πνεῦμα. Γιατὶ ὁ Ρωμαντισμὸς σὰν κύμα ἢ σὰν ἐπιδημία, δὲν εἶναι γαλλικὸ ἐφεύρημα. Γερμανικὴ κατ' ἐξοχὴ θεωρία καὶ πράξη, ξάπλωσε μὲ μαγικὴ διεισδυτικότητά σ' ὅλη τὴν Εὐρώπῃ δημιουργώντας ἰταλικόν, ἰσπανικόν, γαλλικόν, πορτογαλικόν ρωμαντισμὸ (ἀκόμη καὶ τὸν καθυστερημένο καὶ ἀξιοθρήνητο ἑλληνικὸ ρωμαντισμὸ τοῦ συμπαθέστατου Ἀχιλλέα Παράσχου, ποὺ ἦταν πεπωμένο νὰ ξαναποδοθῇ μικτὸς στὴ Γαλλία μὲ τὸν Μωρσάς, γιὰ ν' ἀποδώσει τέλος πάντων κάτι σωστό, στὴ γαλλικὴ του φωνή, ἀπὸ ὅπου ἦταν δάνειος). Συγκρίνοντας ὁμῶς τὸν ὀρθόδοξο γερμανικὸ ρωμαντισμὸ, μὲ τὸ τί ἐννοοῦμε λέγοντας γαλλικὸς ρωμαντισμὸς, εὐκολὰ βλέπομε τί φωτεινότητα,

τί νοσταλγικὴ ἐπιπόλαιη θλιμμένη διάθεση, τί ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὸ χάος καὶ τὸ σπαραγμὸ, κατ' ὀρθῶς εὐκολώτατα νὰ δώσῃ ἢ Γαλλία σὲ μιὰ θεωρητικὰ βαρειά ἐπανάσταση. Τὸν Ρωμαντισμὸ λοιπὸν στὴ γαλλικὴ μορφή του εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴν τὸν θεωρήσομε καὶ νὰ μὴν τὸν μνημονεύσομε σὰν τὴν ἀπώτερη πηγὴ τοῦ σύγχρονου γαλλικοῦ λυρισμοῦ.

Χωρὶς νὰ τὸ θέλει κανεὶς καταφεύγει (σὲ ὑπερλογικὰς ἐξηγήσεις, ὅταν βλέπει φαινόμενα καθὼς αὐτὸ ποὺ συνέβηκε στὴ Γαλλία : ὕστερα ἀπὸ ἐνάμιση αἰῶνα σιωπῆς, δὲν εἶναι κάτι θαυμάσιο καὶ ἐξῶ ἀπὸ τοὺς φυσικοὺς νόμους νὰ βγοῦνε σχεδὸν ταυτόχρονα οἱ περίφημοι «Τετράρχες», οἱ τέσσαρες Πατριάρχες τοῦ Ρωμαντισμοῦ, ποὺ χωρὶς καμμιά προσυνηνὸση ἢ ἀλληλοεπίδραση, ἀναδειχθῆκαν λυρικές μεγαλοφυΐες, κρατώντας συνάμα κι ὁ καθένας τὴν προσωπικότητά του, ἀλλὰ καὶ ὀηρητώντας αὐτὸ τὸ περίεργο κύμα ποὺ κατάκλεισε τὸν εὐρωπαϊκὸ κόσμον; Λαμαρτίνος, Βινύ, Οὐγκώ, Μυσσέ, πῶς νὰ μὴν τ' ἀναφέρει κανεὶς αὐτὰ τὰ ὀνόματα, ποὺ καὶ σήμερον ἀκόμη, μεταξύ μας, εἶναι συνώνυμα στὰ ἐννέα δέκατα τῶν ὁμοίων μας μὲ τὴν μόνονη ποίηση, μὲ τὸ προσιτώτερον ἰδανικὸν τοῦ λυρισμοῦ; Ἀλλὰ καὶ τὸ ἄλλο, τὸ ὑπερέχον, τὸ ὑπολειπόμενον ἓνα δέκατο, θὰ μπορούσε νὰ ὁμολογήσῃ, πῶς τοῦ εἶναι ξένοι οἱ Τετράρχες, ὅσο κι' ἂν τοῦ φαίνονται ἀπαρχαιωμένοι; Τὸ μόνον συναίσθημα ποὺ κανέναν πρὸς αὐτοὺς δὲν θὰ δοκιμάσει εἶναι ἡ περιφρόνησις ἢ ἡ λήθη. Σεβασμὸς ὄχι διόλου ἄμοιρος καὶ ἀπὸ κάποιο δεσμὸ πάντα λανθάνοντα καὶ ζωντανὸ εἶναι νομίζω ἢ πραγματικὴ μας στάσις πρὸς τοὺς μακρυνοὺς μαζί καὶ κοντινοὺς αὐτοὺς ποιητικὸς πρόγονους.

Τ. Κ. ΠΑΠΑΤΖΩΝΗΣ

